

Aktualnost teoloških poruka u dijalozima Tobijine knjige

Drago ŽUPARIĆ, *Teološka poruka u dijalozima knjige o Tobiji*, Katolički bogoslovni fakultet, Sarajevo, Biblioteka Radovi 13, 2009., 446 str.

Neke knjige Staroga saveza u Bibliju su došle preko grčkog prijevoda Septuaginte (LXX). To su Tobija, Estera, Judita, 1 i 2 Makabejaca, Knjiga mudrosti i Sirahova. Tako se Tobijina knjiga u židovskoj palestinskoj tradiciji ne smatra kanonskom knjigom. U kršćanskom kanonu neke od tih knjiga u prijevodima smještane su među povijesne a druge među spise. Tobijina knjiga u Vulgati smještena je iza Ezre i Nehemije. Pripada u grupu deuterokanonskih knjiga, što znači da se dugo raspravljalo o njezinoj kanoničnosti. Tridentski koncil i deuterokanonske knjige, dakle i Tobijinu, uvrstio je u kanon svetih inspiriranih knjiga (8. IV. 1546.).

Knjiga je doktorska teza koju je autor obranio na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 3. srpnja 2009. Autor doktorske teze, Drago Župarić, pomno analizirajući tekst, stil pisanja, sadržaj i teološku poruku knjige zadržao se posebno na istraživanju brojnih i živopisnih dijaloga u knjizi. Na 446 stranica teksta, s oko 1500 znanstvenih referencija u bilješkama, raspoređenih

prema pojedinim poglavljima, djelo zadivljuje ozbiljnošću i strpljivim minucioznim kritičkim semantičkim analiziranjem ne samo cjelina nego i sitnih detalja teksta iz kojih osvjetljava teološku poruku svetoga pisca, nju vrednuje u svjetlu cjelovite objave i njezine trajne poruke kao uvijek aktualnog poziva etičko-moralnog života i suvremenog čovjeka, napose vjernika.

U svojem istraživanju autor se služio kritičkim izdanjem grčkoga teksta: R. Hanhart, *Tobit*, Septuaginta, V&R, Göttingen, 1983., recenzije G^{II}, a hrvatskim prijevodom dr. Mate Zovkića prirednim za novo izdanje Biblije na hrvatskom (još u pripravi). Dakako da autor u analizama uspoređuje i druge relevantne tekstove, recenzije i prijevode kako grčkog, latinskog (Vulgate) tako i drugih prijevoda.

U opširnom *uvodu* autor ističe da se u istraživanju služio analitičkom metodom i tako uvidio važnost tekstualnih izričaja preko kojih je osvijetlio važne likove i njihove svjetonazore, njihov život u problematičnim okolnostima, ali iznad svega njihovo vjerničko uvjerenje i prakticiranje vjere prepoznatljivo u njihovu društvenomoralnom svagdanjem životu. Na kraju svakog poglavlja autor donosi i kratak zaključak u kojem je jasno izražen rezultat analitičkog rada i konkretna teološka poruka u kojoj autor odmah prepoznaje trajnost njezine aktualizacije i suvremenosti.

Svoje istraživanje autor je rasporedio u 7 poglavlja. U prvom je izložio status quaestionis, literarnu strukturu, vrijeme i mjesto nastanka knjige. Od drugog do šestog poglavlja autor je analizirao 11 tekstova u kojima likovi dijaloziraju. Dijalozi su u knjizi književni oblik u kojima se na snažan a jednostavan orijentalni način iznosi poruka. Likovi i vrijeme, mjesta i način života nisu u knjizi toliko vezani uz povijesnost koliko uz svjedočenje vjere i moralnog života utemeljenog na osobnom uvjerenju. Sudbina dvoje pravednika, Tobita i Sare, tema je drugog poglavlja, a trećeg Tobijina priprava na putovanje kojoj prethodi očeva duhovna oporuka.

U četvrtom poglavlju izvrsno su obrađeni dijalozi Azarje, tj. anđela Rafaela i mladoga Tobije, susret u Sarinoj kući u Ekbatani koji završava njihovom ženidbom. Čudesna je uloga anđela koji prati Tobiju i daje mu upute što i kako raditi. On mu pomaže naći lijek sljepoći oca. Napetost pripovijedanja, u petom poglavlju, dolazi u analizi živopisnih dijaloga od Ekbatane i Ragesa i natrag. U stilu 'dvije kamere' ili 'dvije pozornice' paralelno se u knjizi prate događaji o slijepom Tobitu i Tobije i Sare u drugoj zemlji a oba pripovijedanja povezuje vrijeme u kojem zrači vjera u providnost Božju. Tobijin i Sarin povratak u Ninivu u očev dom, izlječenje oca Tobita, njegovo insistiranje o nagradi Azarji, u šestom poglavlju,

odiše teološkom porukom zahvaliti Bogu za čudesnu prisutnost i pomoć u čovjekovoj nevolji.

Sedmo poglavlje je zaključak ili sinteza teoloških refleksija ovoga znanstvenog rada. Autor je došao do zaključka da su dijalozi u knjizi snažno književno izražajno sredstvo kroz koje stavlja svoje likove za uzor vjere i moralno-etičkog života. Kroz te likove izrastaju ključne teološke teme: milostinja, istina, pravednost, obitelj, milosrdna djela. U napetosti dijaloga i oslikanih likova uobličuje se jasna teološka poruka. Ponekad u oprečnosti likova otkrivaju se međusobne psihološke osjećajnosti, karakteri pojedinih osoba, a iznad svega osobna i zajednička vjera koja je temelj uzorna, poštena i plemenita života, napose u sredini multikulturalnosti i različitih vjeronazora. Bog je kao najuzvišeniji umjetnik života *zlatna nit* cijele knjige, njezinih likova, događaja i vjere. On je vjerni čuvar i zaštitnik čovjekova života. Tobit je lik koji svoj život živi kao pravednik Božji, ostaje mu vjeran i u kušnji jer zna da će ga On konačno obasuti dobrima i blagoslovima. On je oličenje vjere u pravednost Božju, ali i vlastitu pravednost u kojoj uobličuje poslanje cijeloga Božjega izabranog naroda. U likovima žena, Ane, Sare, Edne, ocrtani su snažni ženski likovi mudrosti, razboritosti, majke, odgojiteljice, požrtvornosti, čuvarice obiteljskog doma, supruge i skrbi za djecu. Azarja ili anđeo Rafael u ljudskom

liku u knjizi je čudesni znak trajne Božje prisutnosti u životu ljudi i događaja. On je ključni element za razumijevanje teološke poruke u knjizi. „Kao tajanstveni suputnik on je personifikacija božanske providnosti. On je na putu liječnik, posrednik i čuvar ženidbenog veza, zagovornik na nebu.“

Autor disertacije na proučenoj egzegezi, njezinim rezultatima, analitičkom metodom dijaloga kao književne vrste utvrđuje stručnom provjerom literarnih i teoloških misli da je pisac knjige predstavio židovima:

- ideal življenja izvan domovine, u dijaspori, napose poslije babilonskog sužanjstva u vremenu Perzijanaca;

- budi im nadu u Božju pravdu i promovira vjernost otačkom Zakonu;

- promiče vrijednost uzorna monogamijskog obiteljskog braka utemeljena na učenju Tore.

Božja prisutnost u životu trajna je i očituje se u providnosti života u vjeri. Bog ljubi pravednika i nagrađuje ga.

Teološke poruke u knjizi, zaključuje autor teze, izrasle su na tradiciji deuteronomističke predaje. Bog i Mojsijev Zakon tiču se kulta i praktičnog života vjernika. I u progonstvu, u dijaspori, Izraelac mora svjedočiti Boga saveza, živjeti po moralnim načelima Zakona, priznavati njegovu veličinu kojom se u Izraelu svojom prisutnošću u povijesti proslavio. O tome ovisi blag-

oslov ili prokletstvo, sreća ili nesreća, naroda i pojedinca.

Pisac, promičući identitet Jahve, promiče i identitet svojih sunarodnjaka. Pobožni Tobit je model pravog Izraelca.

- Milostinja (ἐλεημοσύνη) je obveza pobožnog Židova. Ona donosi oprostjenje grijeha. Ona je ugodan miris pred Svevišnjim. Milostinja je suprotnost nepravdi, put koji vodi spasenju Božjega naroda.

- Pravednost (δικαιοσύνη) je u tezi naglašena kao paralelni pojam za milostinju.

- Istina (ἀλήθεια) je u knjizi Tobijinoj konotacija života po zapovijedima i izgrađuje zajednicu u vjeri, pravu i pravednosti.

Monogamni brak i obitelj u Tobiji je utemeljen u ljubavi, ali i svetosti života. Obitelj je u Tobiji ugaoni kamen društvenog života, ali i osnovna stanica skladne vjerničke zajednice.

Vjernički život odražava se i u trpljenju, nevoljama, progonima, ali u jasnoj spoznaji da Bog ne napušta pravednika. Nužna je vjera u providnost Božju. Pravedniku Bog jamči pomoć, a i ozdravljenje. Potrebna je molitva koja u Tobiji prije svega jest pohvalna molitva. Zahvaljivanje i blagoslov ozračje su vjere na koje potiče Tobijina knjiga.

Andeli i demoni prate čovjekov život. Isprepleću se u kušnjama i nevoljama čovjeka. Demoni (Asmodej) u knjizi, zaključuje autor, nakon detaljne analize, pokazuju pr-

isutnost zla u životu koje ne može biti pobijedeno bez Božje pomoći (anđela). Anđeli su u službi čovjekova spasenja.

Ono što tezu čini vjerodostojnom, svjedoči i brojna suvremena literatura kojom se autor služio. Brojne bilješke, komentari i popis stručne bibliografije na kraju djela ukazuju na autorovu ozbiljnost znanstvenog istraživanja.

U cjelini autor ovog djela je u dijalozima Tobijine knjige osvijetlio zamršenost čovjekova života na putu vjere. Vjernički ideal u knjizi postavljen je vrlo visoko. On se ostvaruje osobnom pobožnošću utemeljenoj na strahu Gospodnjem (Tob 2,2.14; 4,21). Pobožnost mora pratiti molitva koja posvećuje ljudski život. Nužna je u kušnjama, u patnji. Tobitov lik je paradigma pobožnog Židova, ali i svakog vjernika. Odatle i aktualnost i suvremenost teoloških tema, istine i pravednosti, milostinje i molitve. One su u dijalozima Tobijine knjige najbliže zlatnom pravilu novozavjetnog nauka izrečene u negativnoj formulaciji: „Jer će oni koji čine istinu uspijevati u svojim djelima...“ i „činite dobro pa vas neće zadesiti zlo“ (Tob 4,6; 12,7).

Ova knjiga jasno pokazuje da je Tobijina knjiga na sebi svojstven način pridonijela i pridonosi očuvanju nacionalnog i vjerničkog identiteta židovskoga naroda. Knjiga je doista izvrsno znanstveno djelo. Izvorne analize tekstova dijaloga,

paralelna istraživanja u različitosti recenzija, na rezultatima suvremene egzegeze osvijetljene su temeljne teološke teme, logika zaključivanja, pregledno izlaganje tumačenja, aktualiziranje tema kao trajne vrijednosti čovjekova vjerničkog života, i života uopće, izvanredan je doprinos znanstvenom proučavanju ove knjige u Bibliji. U hrvatskoj bibliografiji ova knjiga je neizmjeran prilog proučavanju biblijske književnosti i kroz nju biblijske teologije.

Kako i u svjetskoj literaturi o Tobijinoj knjizi nema mnogo znanstvenih komentara ove vrste, preporučio bih autoru da se potruži u narednom vremenu dati prevesti knjigu i na jedan od svjetskih jezika, prije svega engleski, da djelo dođe i do svjetskih znanstvenih ustanova, bibličara, književnika i širih teoloških krugova.

Božo Odošić

Metafora o Jeremiji kao zidu željeznom

Peter RIEDE, *Ich mache dich zur festen Stadt. Zum Prophetenbild von Jeremia 1,18f und 15,20*, Echter Verlag, Würzburg, 2009., 111 str.

Autor je pišući disertaciju o metaforama za neprijatelje u individualnim psalmima naišao na